METİNLERARASILIK BAĞLAMINDA MODERN ARAP ŞİİRİNDE MERYEM FİGÜRÜ
Mary's Figure in Modern Arabic Poetry in The Context Of Intertextulality

İbrahim USTA
Doç. Dr., Bingöl Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi,
Doğu Dilleri ve Edebiyatı Bölümü, Arap Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Bingöl / Türkiye.
Assoc. Prof., Bingöl University, Faculty of Arts and Sciences, Department of Eastern Languages and Literature,
Department of Arabic Language and Literature, Bingöl / Turkey.
iusta@bingol.edu.tr
ORCID: 0000-0001-8631-6679
DOI: 10.34085/buifd.726410

Öz

Bu çalışmada modern Arap şiiri figürlerinden biri olan Hz. Meryem, metinlerarasılık ve sembolizm bağlamında değerlendirilecektir. 1960'lı yılların sonunda Julia Kristeva, Mihail Bakhtine ve Roland Barthes gibi yapısalcı araştırmacıların ortaya attığı metinlerarasılık kuramı özetle "iki ya da daha çok metin arasında bir alışveriş, bir tür konuşma ya da söyleşme biçimi" olarak tanımlanmaktadır. Avrupa'da yeni çıkan bu kuram Arap şiirinde aslında Cahiliye döneminden günümüze kadar alıntı kültürü olarak devam eden bir olgudur. Modern dünya şiirinde önemli bir yer tutan sembolizm ise; duygu ve düşüncelerin anlatımında kapalılığın rol oynadığı, şiirde kafiye ve ölçünün ikinci plana atılarak iç armoninin önemsendiği modern bir edebi akımdır. Değişen zaman ve olgular sembolik figürlerde yer yer değişiklik gösterse de, kült dediğimiz bazı imgeler asla değişmez ve değişmeyecektir. Bunlardan birisi de Meryem figürüdür. Bu bağlamda şairlerin metinlerarasılık ve sembolizm ekseninde Hz. Meryem'e atfettikleri yeni anlamlar ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: Metinlerarasılık, Sembolizm, Şiir, Modern Arap Şiiri, Meryem

Abstract

In this study, Holy Mary, one of the figures of modern Arabic poetry, will be evaluated in the context of intertextuality and symbolism. The intertextuality theory put forward by structuralist researchers such as Julia Kristeva, Mikhail Bakhtine and Roland Barthes at the end of the 1960s is briefly defined as "a form of exchange, a kind of speech or conversation between two or more texts". In spite of being a new theory in Europe, it is actually a phenomenon that has continued as a culture of quote in the Arabic poetry from the pre-islamic period to the present day. Symbolism, which has an important place in the poetry of the modern world, is a modern literary movement in which the closeness plays a role in the expression of emotions and thoughts, and the rhyme and measure are taken into second plan but given importance to the inner harmony in poetry. Although the changing time and facts vary sometimes in symbolic figures, some images that we call cult don't and will never change. One of them is the figure of Mary. In this context, the new meanings that poets attribute to Holy Mary in the axis of intertextuality and symbolism will be discussed.

Keywords: Intertextulality, Symbolism, Poetry, Modern Arabic Poetry, Mary

GİRİŞ

Modern Arap edebiyatı, Arap edebiyatı dönemleri arasında çok önemli bir yer teşkil etmektedir. Bu dönem Arap edebiyatının içeriği, biçimi, fonksiyon ve unsurları bakımından en büyük değişim, büyük ölçüde Batı kaynaklı çok yönlü faktörlerin etkisiyle olmuştur. Arap edebiyatının modernleşme sürecinin oluşmasında pek çok siyasal, sosyal ve kültürel faktörler rol oynamıştır. Napolyon'un 1798'de Mısır'ı işgali ile başlayan süreçte, beraberinde Arapça-Farsça-Latince matbaanın Mısır'a getirilişi sonrası basılan eserler, basın ve yayın alanında dergi ve gazetelerin çoğalması, 1826 yılında Mehmet Ali Paşa'nın başlattığı Avrupa'ya öğrenci gönderimi, sonrasında Mısır'a dönen öğrencilerin Avrupalı edebiyatçılardan edindikleri etkileşim, eğitim öğretim kapsamında sayıları artan ilkokul, liselerin yanı sıra ziraat, sanat, ticaret ve güzel sanatlar alanında da okulların açılması, tercüme ve telif faaliyetleri kapsamında Fransızca, İtalyanca, İngilizce eserlerin Arapçaya tercümesi ve Misyonerlik faaliyeti adı altında Mısır, Suriye ve Lübnan gibi ülkelerde Batılı menşeli eğitim-öğretim merkezlerinin açılması Modern dönem Arap edebiyatının başlangıç sebeplerinden bazılarıdır(Hafâcî, 1974, 39; el-Fâhûrî, 2005, 10-11; Landau, 1994, 15; Yalar, 2009, 33-35). Araplar tarafından "*Nahdatu'l-edebi'l-ʿArabî-Arap Edebî Rönesansı*" şeklinde isimlendirilen bu süreç kendisini üç farklı şekilde hissettirmiştir. İlk olarak; edebiyatta fasih ve klasik Arapçaya dönerek özlenen maziyi yeniden canlandırmak. İkincisi; mevcut Arap edebiyatını, Batı'da gelişmiş olan Batı edebiyatı verilerine göre geliştirip yeniden tasarlamak. Üçüncü ve sonuncusu ise; Arap edebiyatının aslını korumakla beraber, içerisini Batı edebiyatı ile süsleyip zenginleştirerek, bu şekilde klasik edebiyattan modern edebiyata geçişini sağlamaktır.(Şeyho,1991, 344; ez-Zeydân, 2011, 12-13 ve 37-38; el-Kettânî, 1982, 179-200).

1. Metinlerarası Olgusu Üzerine Değerlendirmeler

Edebi bir terim olarak intertextualty kelimesinin Türkçe karşılığı olan metinlerarasılık, postmodernizmin önemli kavramlarından birisidir. 1960'lı yılların sonunda Julia Kristeva, Mikhail Bakhtin ve Roland Barthes gibi yapısalcı araştırmacıların ortaya attığı bu kuram özetle, iki ya da daha çok metin arasında bir alışveriş, bir tür konuşma ya da söyleşim biçimi olarak tanımlanmaktadır. Bu bağlamda herhangi bir dize veya metin, metinlerarasılık açısından bakıldığında, bir alıntılar birlikteliği olarak tanımlanmaktadır. Başka bir ifadeyle metinlerarasılık; bir metnin bir başka metin içinde etkin olarak var olmasıdır. Bu kurama göre insanoğlu nasıl ki, kendisinde sonra gelecek olanlara miras olarak bir şeyler bırakmak ister, metinler de kendilerinden önce yazılmış olanlarla ve kendisinden sonra yazılacak olanlarla bu tür bir etkileşim içerisindedir ve önce yazılmış olanlardan izler taşır, sonrakilere de bir şeyler aktarır(Rifat, 2008, 268; Aytaç, 2013, 235; ez-Zuʿbî, 2000, 11-13). Burada aslolan aktarma edimi gerçekleştirilirken metin veya şiirin ne kadarı dönüştürülmüştür, şair veya yazar kendi eseri olan gerçek metne alıntıladığı gönderge metinden ne katmış, ne kadar katmıştır? ve gerçek metni kendisinin kılabilmiş midir? Bu ve benzeri sorulara mantıklı yanıtlar verebilmek için birden fazla yöntemle ve farklı düzeylerde gerçekleşebilen metinlerarası teknik ve terimlerini bilmek gerekmektedir. Bu terimleri kısaca şu şekilde açıklamak mümkündür.

Alıntı/Loan*:* Arapça kökenli iktibas kelimesinin de eşanlamı olan bu sözcük; "bir metnin başka bir metinde kelimesi kelimesine yinelenmesi işlemi" şeklinde isimlendirilmiştir. Alıntı, doğrudan olabileceği gibi, dolaylı yollardan da olabilir. Başka bir ifadeyle, yazıda tırnak ya da

ayraç içinde gösterilen söz, cümle, bölümle işaret edilmesi halinde doğrudan alıntı ortaya çıkarken, yukarıdaki somut işaretlere başvurulmaksızın yapılan alıntıya ise dolaylı alıntı denilmektedir. Bu alıntı türünü kavrayabilmek ancak okurun dikkat ve birikimi sayesinde olabilir(Aktulum, 1999, 94; Aydoğdu, 2017, 39).

Anıştırma/Allusion: Telmih, ima, kinaye veya dokundurma olarak ta ifade edilen bu kelime; "bir esere, bir metne, bir düşünceye, herhangi bir şeye doğrudan bir belirtme yapmadan, sezdirme yoluyla gönderme yapmak" şeklinde isimlendirilmektedir. Bu bağlamda herhangi bir metinde anıştırmayı tespit etmek edebi birikimle donanımlı olmayı gerektirmektedir(Aktulum, 109; Aydoğdu, 40).

Öykünme/Pastiche: Köken olarak İtalyanca "Pasticcio" kelimesinden türemiş olan bu sözcüğün Türkçedeki karşılığı öykünmedir. Öykünme kelimesi Türkçe sözlüklerde "taklit etmek, taklide çalışmak, özenmek" gibi anlamlara gelmektedir. Terim anlamı olarak öykünme; "bir sanatçının üslubunu, dilini, tarzını veya eserini taklit ederek yeni bir anlatı oluşturma çabası" olarak isimlendirilmektedir. Arapçada serika kelimesinin karşılığı olan bu terim klasik Türk edebiyatındaki nazireye benzemekle beraber, özellikleri ve ele alınışı bakımından daha kapsamlıdır(Aktulum, 133; Aydoğdu, 41).

İntihal/Plagiarism: Bir sözün veya ifadenin ayraç ve italik yazı kullanılmadan ifadenin alındığı yazarın veya eserin adı belirtilmeden yapılması anlamına gelmektedir. Başka bir ifadeyle başkasının metnini kendi metniymiş gibi göstererek, onu sahiplenmektir. Donanımlı bir birey çok rahat bir şekilde aşırmayı ortaya çıkarabilir (Aktulum, 103; Aydoğdu, 40).

İroni/Irony: İroni, Yunanca kökenli bir kelime olup, "sözlerle ve davranışlarla bir şeyin tersini ortaya koyma sanatı" anlamına gelmektedir. İroni tekniğinin temelinde geçmişte yazılmış bir metnin yeni bir dille, ironik bir şekilde ele alınması, böylelikle metnin daha anlaşılır kılınması ve okurun hem eğlendirilip, hem de iğnelenme amacı vardır(Aktulum, 126; Aydoğdu, 42).

2. Modern Arap Şiirinde Metinlerarasılık Olgusu

Yirminci yüzyılın ilk çeyreğinde Arap şiiri, gerek şekil, gerekse konu açısından klasik dönemden çok farklı bir çizgiye yönelmiştir. Batı'da öğrenim görmüş, Batı edebiyatlarını okumuş ve bunların etkisinde kalmış Arap şair ve yazarların sayısı her geçen gün artmıştır. Bu süreçte Arap edip ve aydınlar tarafından kurulan İhyâ, Dîvân, Mehcer, Apollo, Mecelletü'ş-şi`r ve Temmuzî gibi edebi ekol ve cemiyetler sayesinde, Arap toplumu Batı ile entegre olmada çok hızlı yol almıştır(Şeyho, 347).

Modern Arap edebiyatının ana konularından birisi olan metinlerarasılık, aslında Arap edebiyatında hep kullanılagelmiş bir edebiyat türüdür. Çünkü Arap şair veya edibi geçmişiyle hep barışık kalmış, atalarının mirasına bu şekilde sahip çıkmıştır. Bunu birçok çağdaş şairlerin şiirlerinde eskiye yaptığı vurgu ve atıftan çok rahat bir şekilde gözlemlemekteyiz. Bir bakıma Arap şairleri metinlerarasılık olgusunu zaten yaşamaktaydılar. Batı edebiyatıyla tanışmaları vasıtasıyla bu terim, sadece ismi değiştirilerek modern Arap edebiyatı literatürüne girmiştir. Konuyla ilgili `İsâm Hıfzullâh Vâsıl'ın *et-Tenâssu'turâsî fi'ş-şi`ri'l-`Arabiyyi'l-mu`âsır*, Ahmed ez-Zu`bî'nin *et-Tenâssu nazariyyen ve tatbîkiyyen*, Ahmet Cebr Şa`s'ın *Cemâliyyâtu't-tenâs*, İzzeddin el-Munâsara'nın *İlmu't-tenâs ve't-telâs*, Ömer Zarfâvî'nin *İstikbâlu't-tenâs fi'n-nakdi'l-*

`Arabiyyi'l-mu`âsır, `Aysânî Belkâsım'ın *et-Tenâssu, dirâsetun fi'l-menheci ve't-te'vîl* ve Zâhir Muhammed ez-Zevâhira'nın *et-Tenâssu fi'ş-ş`iri'l-`Arabiyyeti'l-mu`âsır: et-Tenâssu'd-dînî nemûzecen* isimli modern çalışmaları kaynak olarak vermek mümkündür.

Klasik Arap edebiyatında "iktibâs, telmîh, îhâ', ihâle, ilmâ`, tazmîn, işâra, serika, mu`ârada, mukâbele ve munâkada" gibi isimlerle de adlandırılan "et-Tenâs" kelimesi(Vâsıl, 2011, 20; (Abbâsî, 2014, 178-212) klasik Arapça sözlüklerde "iletişim, bağlantı, izdiham, ortaya çıkmak, sallanmak ve araştırma" gibi anlamlara gelmektedir(el-Ferâhîdî, 2003, 4/228; İbn Manzûr, 1999, 14/162; el-Feyruzâbâdî, 2003, 632-633; el-Bustânî, 896). Metinlerarasılık konusu –her ne kadar bu isimde olmasa da- klasik Arap edebiyatından çalışılmış bir konudur. Bunların başında İbn Reşîk el-Kayrevânî ve meşhur çalışması *el-`Umde fi mehâsini'ş-şi`r* isimli eser gelmektedir. Ayrıca İbnu'l-Esîr'in *el-Meselu's-sâir fi edebi'l-kâtib ve'ş-şâ`ir,* Abdulazîz el-Cürcânî'nin *el-Visâta beyne'l-Mutenebbî ve husûmihî* gibi eserler bu meyanda kaynak olarak telakki edilmektedirler.

Klasik Arap eleştirmenlerinin başında gelen İbn Reşîk el-Kayrevânî(ö.1064) alıntıyı "anlamı nakletmekle beraber, ifadeyi(kelimeleri) açığa vurmamak kaydıyla intihali gizlemek" şeklinde ifade etmektedir(el-Kayrevânî, 1983, 2/281). Bu bağlamda İmriu'l- Kays'tan başlayarak günümüze dek süren Arap edebiyatında alıntı hep yapılagelmiştir. Bunu iki örnekle açıklamak yerinde olur düşüncesindeyiz. Emevî dönemi şairlerinden olan Ahtal'ın (ö.710) beyti

ولقد سماَ للخَرِّمي فلمْ يَقلْ بعدَ الوَغَى لكنْ تضاَيقَ مُقْدِمِي

Cahiliye dönemi şairlerinden Antera b. Şeddâd'ın(ö.614) şu beytinden alıntıdır(İbnu'l-Mu`tez, 1990, 159):

إذ يتَّقون بِي الأسِنَّة لم أخِمْ عنها ولكنِّي تضاَيقَ مُقْدِمِي

Arkadaşlarım beni kılıçlara kalkan yaptıklarında korkmadım
Fakat ilerlemem için müsait bir yer de kalmadı

Aynı şekilde Abbasi dönemi şairlerinden birisi olan İbnu'r-Rûmî'nin(ö. 896) şu beyti aslında metinlerarasılık olgusunun ne kadar eski bir tarihe kadar uzandığının bir delilidir. Kur'ân-ı Kerîm'de İbrahim suresi 14. Ayette geçen "بوَادٍ غيرِ ذِي زَرعٍ" ifadesi[1], Şairin şiirinde şu şekilde geçmektedir (İbnu'r-Rûmî, 1987, 26).

لَقدْ أنْزلْتَ حَاجاَتِي بوَادٍ غيرِ ذِي زَرعِ
Sen, benim ihtiyaçlarımı indirdin
Ekin bitmez bir vadiden

Spesifik bir terim olarak modern Arap edebiyatında et-Tenâs "bir metnin bir başka metin içinde etkin olarak var olması; birçok metnin alıntı, bazen de intihal yoluyla aynı anda aynı yerde kurduğu bir birliktelik ilişkisi" olarak tanımlanmıştır(ez-Zu`bî, 11). Modern Arap edebiyatında; doğrudan alıntı anlamına gelen "et-Tenâssu'l-iktibâsiyyi'l-kâmil/et-Tenâssu'l-

[1] رَّبَّنَا إِنِّي أَسْكَنتُ مِن ذُرِّيَّتِي بِوَادٍ غَيْرِ ذِي زَرْعٍ عِندَ بَيْتِكَ الْمُحَرَّمِ (Ey Rabbimiz! Soyumdan bir kısmını ekin bitmez bir vadiye, senin kutsal evinin yakınına yerleştirdim)

mubâşir", öykünme veya pastiş anlamında "et-Tenâssu'l-iktibâsiyyi'l-muhavver/ et-Tenâssu'l-ihâlî,", anıştırma, telmih veya ima şeklinde ifade ettiğimiz "et-Tenâssu'l-işârî/ et-Tenâssu'l-îhâî/ et-Tenâssu gayri mubâşir", "gizli intihal olarak tercüme edebileceğimiz"et-Tenâssu'l-imtisâsî/ Tenâssu'l-hafâ'" ve son olarak intihal ve aşırma olarak ifade ettiğimiz "el-İntihâl" olmak üzere beş temel çeşidi bulunmaktadır(ez-Zu'bî, 17-20; Vâsıl, 2011,15).

Modern Arap edebiyatında metinlerarasılık olgusu dini, folklorik, tarihi ve mitolojik figürler üzerinden çok zengin bir şekilde ele alınmıştır. Dini anlamda ele alınışına kısaca bakacak olursak; Nûh, Eyyûb, Mûsâ, Yûşâ b. Nûn ve Samson gibi kişiler Tevrat, Lazarus, Yahuda, Pavlos, İsâ ve Mecdeleli Meryem gibi kişiler İncil, Belkıs, Lokman, Zülkarneyn ve Süleyman gibi Kur'ân kaynaklı kişileri din bağlamında örnek olarak vermek mümkündür. Folklorik öğelerden Vaddâh, Zerkâu'l-Yemâme, Sindebâd ve Şehrezâd gibi kimselerle ilgili çok zengin bir şiir arşivi bulunmaktadır. Tarihi şahsiyetler denilince akla Selâhaddîn el-Eyyûbî, Ali b. Ebî Tâlib, Seyf b. Zîyezen, Neron ve Moğollar gelmektedir. Ankâ, Gûl, Tinnîn, Baal, İştar, Ra, Osiris, Adonis, Afrodit ve Sisifos gibi figürler ise modern Arap şairlerine ilham veren mitolojik varlıklardan sadece birkaçıdır (Usta, 2015).

3. Modern Arap Şiirinde Metinlerarasılık Bağlamında Meryem Figürü

Modern Arap şiirinde metinlerarasılık bağlamında kullanılan birçok figürün bulunduğunu belirtmiştik. Bu figürlerden bir tanesi de Hz. Meryem figürüdür. Bu figürle ilgili örneklere geçmeden önce semavi dinlerin Hz. Meryem'e bakışını kısaca değerlendirmek yerinde olacaktır. En eski semavi din olan Yahudiliğin ana kaynağı Tevrat'ta Hz. Meryem'le ilgili herhangi bir malumat bulunmayıp, serdedeceğimiz bilgiler Tevrat'ın bir tefsiri olan Talmud'da bulunmaktadır. Öncelikle Meryem isminin kaynağından bahsetmek yerinde olacaktır. Buna göre Meryem isminin kaynağının Tevrat kökenli olduğunu söylemek mümkündür. İbranice "Miryâm" şeklinde telaffuz edilen şahsiyet, aslında Hz. Musa ve Hz. Harun'un kız kardeşlerinin ismi olup, Yahudilikte kardeşleriyle beraber halkına önderlik ettiği için peygamber kabul edilen kadınlardan birisidir. İbranice'de "Miryâm", Süryanice ve Aramice'de "Maryam", Yunanca "Mariam" ve Arapçada "Meryem" şeklinde telaffuz edilen bu kelime, köken olarak İbranice olup; Mısırlıların İsrailoğulları'na zulmetmeye başladığı yıllarda doğduğu için annesi tarafından "*hayatın acılaşması, acı çeken, acılara bürünmüş*" anlamında verilmiş bir isimdir(Harman, 29/236).

Hz. Meryem'le ilgili bilgilere Yahudiliğin ikinci kaynağı sayılan Talmud'da rastlamaktayız. Yahudi sözlü rivayetleri olarak tanımlayabileceğimiz bu metinler m.135 yılında önce Rabbi Akiba tarafından düzenlenmiş, sonra onun öğrencisi Rabbi Meir tarafından tashih edilmiş ve nihayet m.200 yılı civarında Rabbi Yehuda tarafından tamamlanmıştır(Duygu, 2017, 159). Bu yazıtlarda İsa, "Ben Stada", "Ben Pandera", "Yeşu Bar Pandera" ve "Yeşu Bar Stada" gibi isimlerle anılmaktadır(Schäfer, 2007, 8; Jaffé, 2012, 577-592). Bu isimler İsa'nın babası doğumunu reddedip O'nu Pandera isimli Romalı bir asker veya Stada isimli başka birisinin gayrı meşru oğlu olarak telakki etmektedir ki; bu durumda Yahudilerin Hz. Meryem'in iffetini kabul etmedikleri anlaşılmaktadır. Yine dönemin Yahudi din adamlarından Celsum'un "marangoz bir adam ile evli bulunan fakir bir kadından doğan bir çocuk ki; annesi rivayete göre, zina suçu işlediği kanıtlanmıştı" iddiası, İsa'nın bakire bir kadından doğmuş olma ihtimalini ortadan kaldırmaktadır. Son olarak Yahudilerin Hz. Meryem'i kuaförlük veya terzilik

yapan fahişe bir kadın olan Mecdele'li Meryem'le karıştırılıyor olması kuvvetle muhtemeldir(Lasker, 2018, 26-32). Yukarıdaki bilgiler ışığında Yahudiler tarafından ne İsa'nın babasız doğduğuna, ne de Meryem'in bakire ve iffetli bir anne olduğuna inanılmaktaydı(Duygu, 155-172).

Kutsal kitaplardan İncil yani Yeni Ahid'de 19 defa ismi geçen Meryem, Hz. İsa'nın annesi olması hasebiyle önemli bir konuma sahiptir. Bir Yahudi olarak büyüyen Hz. Meryem üç yaşına geldiğinde Kudüs'deki kutsal mabede götürülerek, bakirelik yemini eder ve günlerini gece gündüz Allah'ı zikirle geçirir. Yahudi geleneğinde bir kız on iki veya on dört yaşına geldiğinde mabetten ayrılıp evlenmelidir. Ancak Meryem bakirelik yemini ettiğinden, O'nun hakkında ne yapılacağı Allah'a sorulur[2], sonunda evli olmayan erkekler arasında çekilen kura neticesinde Meryem'in Davud'un oğlu Yusuf'la evlendirilmesi veya onun himayesine verilmesi kararlaştırılır. Yusuf kendisinin hem yaşlı hem çocuk sahibi olduğunu belirterek buna itiraz ederse de karar değişmez. Hristiyanlıktaki Meryem algısı her ne kadar iffet ve yücelik üzerine kurgulanmış olsa da Hristiyan mezhepleri arasında onun tanrı, tanrıça ve tanrı anası tartışmalarına kadar götürmüştür. Katoliklere göre İsa'nın annesi olduğu için Hristiyanların da annesi sayılan Meryem, kutsal bakire ve herkes tarafından saygı duyulan günahsız bir kadındır. Bununla beraber Katolik Hristiyanlar m. 431 yılındaki Efes Konsilinde Hz. Meryem'e "Tanrı'nın Anası" sıfatını vermiştir. Bu inanç eski Mısır'ın bereket ve doğum tanrıçası kabul edilen İsis ve Yunan mitolojisindeki bereket, tahıl ve hasat tanrıçası kabul edilen Demeter'le eş tutulmuştur. Her üç figürde de ortak özellik bakire kültüdür. Meryem'in tanrılaştırılması, özellikle Hristiyan halk dindarlığı açısından büyük anlam ifade etmektedir. Ortodoks ve Protestanlara göre ise Meryem; bakire ve kutsal bir şahsiyet olup, O'na dua edilip yalvarılması yanlış bir inançtır. Çünkü bu mezheplere göre aslolan Meryem değil, İsa'dır(Harman, 29/237).

Kur'ân-ı Kerîm'de adını taşıyan bir sureyle beraber 34 defa zikredilen tek kadın olan Meryem, tüm Müslümanlar tarafından iffet abidesi müstesna bir şahsiyettir. İslam'daki Meryem inancına göre Hz. Meryem Allah tarafından seçilmiş, iffetli ve dünya kadınlarına üstün kılınmış bir kadındır. Hadislere göre ise o, kendi döneminde dünya kadınlarının hayırlısıdır. Kur'ân'da geçen kıssası ve melekle olan konuşması O'nu İslam mezhepleri arasında peygamber olabileceği tartışmalarını da beraberinde getirmiştir. İmâm Eş'ârî'ye göre kadın peygamber olabilir. Bunun da delili kendisine bazı mucizelerin verilmesidir. Hadisi şeriflerde de dünyadaki en hayırlı dört kadın arasında zikredilen Hz. Meryem; Müslümanlar arasındaki değerini asla kaybetmemiştir ve kaybetmeyecektir(Ay, 2011, 123-138).

Çalışmamızın başında yeni yazılan her metnin, kendisinden önceki bir başka metnin özümsenmesi ve dönüştürülmesi sonucu etkin olarak var olduğunu ifade etmiştik. Bir metnin, kendi yapısı içinde başka metinleri barındırması, başka metinlerden gizli alıntılar taşıması, başka metinlerin vardığı görüş ve düşünceleri geliştirmesi, ortaya metinlerarası kuramını çıkarmıştır. Modern Arap şiirindeki figürlerden birisi olan Hz. Meryem'de bu bağlamda değerlendirilmiştir. Meryem figürü ilk olarak kendisini gerçek metin olan Kur'an-ı Kerîm'de göstermektedir. Kurandaki Meryem kıssasında şairler etkileyen en önemli olay Hz. Meryem'in

2 Kur'ân'da bu olay Âli İmrân suresinde şu şekilde geçmektedir: "*Bunlar sana vahiy yoluyla bildirmekte olduğumuz gayb haberlerindendir. İçlerinden hangisi Meryem'i himayesine alacak diye kura çekmek üzere kalemlerini atarlarken sen onların yanında değildin; onlar tartışırken de sen yanlarında değildin*".(Kur'ân 3/44)

doğum esnasında yasadıklarıdır. Mervem suresinde geçen (Kur'ân 25/19) (وَهُزِّيٓ إِلَيْكِ بِجِذْعِ ٱلنَّخْلَةِ تُسَٰقِطْ عَلَيْكِ رُطَبًا جَنِيًّا) *"Hurma ağacını kendine doğru silkele ki sana taze hurma dökülsün"* şeklinde ifade edilen kıssa birçok şaire ilham vermiş, başta alıntı olmak üzere, anıştırma, pastiş, aşırma ve ironi gibi tekniklerle birçok şiirde karşımıza çıkmıştır.

Müslüman şairlerin çoğu Hz. Meryem'le ilgili şiirlerini genellikle Kur'ân-ı Kerîm'deki kıssası üzerinden metinlerarası bir figür olarak değerlendirirken, bazı Müslüman ve Hristiyan şairlerin hepsi Hz. Meryem'i tarih boyutundan ve sembolik bir öge olarak değerlendirmektedir. Şimdi Hz. Meryem ile ilgili şiirlere geçebiliriz:

Iraklı şair Yahyâ es-Semâvî(1948) Hz. Meryem'i vatanı Irak'a benzetmektedir. Şaire göre Hz. Meryem'in çektiği çile Irak halkının yaşadığı zulme eşdeğerdir. Anıştırma tekniğini kullandığı açıkça görülen şair şöyle demektedir(es-Semâvî, 1997,9):

Yol ortasında bir hurma ağacı gördüm	رأيتُ نخلة على قارعة الدربِ
Ve ben onu silkeledim	هززتُها
Gözyaşı fışkırdı kirpiklerim üzerine	فانهمر الدمعُ على هدبي
Ve yerdeki köke vurduğumda ey Rabbim	و عندما هززتُ جذع الأرض يا ربي
Döküldü kalbime Irak	تساقط العراق في قلبي.

Libyalı şair `Abdülhamîd Bâtû(1942) "mehâd/doğum" isimli şiirinde(Bâtû, 2010, 21) Hz. Meryem'in doğum öncesi ve sonrası çektiği ıstırabı şu şekilde dile getirmektedir. Şiirde anıştırma tekniği bariz olarak göze çarpmaktadır:

Eğ kendine iç içe girmiş hurma dallarını	هُزّي إليك جذع النّخلة الفرعاء
yapabilirsen	ما استطعت واصرخي
Ve haykır canhıraş feryatlarla	بصوتك المفجوع
Cefa ve boşluk içerisinde	في الجفاء والخَواء
Yeryüzü pınarlar fışkırtmayacak	فلن تُفجّر الأرض الينابيع
Ve gök yağmur da indirmeyecek	ولن تنزّل السّماءُ ماء
Issız bir köşede dünyaya getireceksin bebeğini	وسوف تنجبين في الخلاء
Doğum sonrası ise acı ızdırap	بعد المخاض التوجع المرير
Bir yaratılmışı taşımak	خلقة شواء
Bu bir matem değil	وليس من عزاء
Bu bir matem değil	وليس من عزاء

Filistinli şair Mahmûd Dervîş(1941-2008) "Hucru Ken`ânî fi'l-Bahri'l-Meyyit/ Ölü Denizdeki Kuru Odam" isimli şiirinde(Dervîş, 1996, 2/518) Kur'an'daki Meryem kıssasına bir takım

atıflarda bulunmuştur. Şair öncelikle işgal altındaki Eriha şehrini Hz. Meryem'e ve onun doğum esnasındaki yalnızlığına benzetmiştir. Anıştırma tekniğini gayet yerinde kullanmış olan şair şöyle demektedir:

Eriha eski hurma ağacının altında uyudu	نامت أريحا تحت نخلتها القديمة
O'nun yatağını sallayan birisini de görmedim	لم أجد أحدًا يهز سريرها
Topluluk sakinleşerek uykuya daldı	هدأت قوافلهم فنامي
Aradım babamın ismiyle isimlendirilmek için	وبحثت لسمي عن أب لاسمي
Bana sihirli bir değneği ikiye böldü	فشقتني عصا سحرية
Uykumdaki bir rüya mı yoksa öldürülmem midir?	قتلاي أم رؤيا تطلع من منامي؟
Tüm peygamberler benim ailemdir	الأنبياء جميعهم أهلي
Fakat gökyüzü toprağından uzaktadır.	ولكن السماء بعيدة عن أرضها

Iraklı şair Bedr Şâkir es-Seyyâb(1926-1964) metinlerarasılık bağlamında işlediği Meryem kıssasını şu şekilde ifade etmiştir. Şiirde Kur'ân'daki Meryem kıssasıyla olan ifade benzerliği dikkati çekmektedir(es-Seyyâb, 2003, 314):

Yağmurun yağmakta olduğu hurma ağacının altında	وتحت النخل
Tüm ihtiyacını gördü Meryem	حيث تظل تمطر كل ما سعفه
Ham meyveler dans ederek fışkırdı olgunlaşarak	تراقصت الفقائع وهي تفجر إنه الرطب
Korkudan titremekte olan Meryem'in avucuna düşüverdi	تساقط في يد العذراء وهي تهز في لهفه
Hurma ağacının iç içe geçmiş dalları bir taçtır ve sendeki bir ışıktır altın değil	بجذع النخلة الفرعاء تاج
Başkalarının aşkı burada çarmıha gerilecek ve körler görecek	وليدك الأنوار لا الذهب
	سيصلب منه حب الآخرين سيبرئ الأعمى

Iraklı şair Ahmed Matar(1954) hiciv olarak yazdığı bu şiirinde Kudüs konusunda ilgisiz ve de etkisiz kaldıklarından ötürü Arap liderleri ve Arap Konferansı'yla alay etmekte ve bu durumu Hz. Meryem'in yaşadığı olayla irtibatlandırmaktadır. Şairin ifadelerindeki ironi kendisini göstermektedir. Şair bu durumu şu şekilde ifade ediyor(Matar, 1984, 1/69):

Eğ kendine konferans kökünü	وهزي إليك بجذع مؤتمر
Düşecektir çevrene boş lakırdı	يساقط حولك الهذر
Sen ateş olarak yaşa	عاش اللهيب
Yağar yağmur üzerine	ويسقط المطر

Yine başka bir hicvinde(Matar, 1994, 5/77) Arap liderleriyle şu şekilde alay etmekte ve yine Meryem suresi 28. ayette geçen *"Ey Harun'un kız kardeşi! Senin baban kötü bir adam değildi, annen de ahlaksız bir kadın değildi"* ayetinden yola çıkarak, Araplarla alay etmektedir. Şairin ironisi bariz bir şekilde görülmektedir.

قال بغلٌ مستنير واعظاً بغلاً فتيا	Aydın bir katır genç bir katıra nasihat ederek dedi ki;
يا فتى ...	Ey Genç: dinle beni
إصغِ إليّا إنما كان أبوك امرأ سوءٍ	Senin baban muhakkak kötü bir kişidir
وكذا أمك قد كانت بغيّا	Ve annen de ahlaksız bir kadındır
أنت بغلٌ...	Sen ise bir katırsın
تعش بغلا ،	Katır olarak yaşa
وإلا..	Yoksa
ربما يمسخك الله .. رئيسا عربيا!	Belki Allah seni bir gün Arap lideri yapar

Lübnanlı şair Cibrân Halîl Cibrân(1883-1931) "Meryemu/Meryem" isimli şiirinde Hz. Meryem'in iffetine ve oğlu uğruna çektiği çile şu şekilde ifade edilmiştir. Şiirde tarihi olaylardan dolaylı alıntı vardır(Cibrân, 1990, 1/1076:

عليك سلام الله يا مريم الطهر	وفديت من أم وفديت من بكر
حبلت بلا وزر وأنجبت الفدي	مخلص هذا الخلق من ربقة الوزر
وجئت به مصرا فرارا من الأذي	فما زال أمن اللاجئين حمي مصر

Ey tertemiz Meryem! Allah'ın selamı üzerine olsun
Hem bâkire, hem de bir anne olarak feda ettin kendini
Sen ki; günahsız bir şekilde hamile kalıp kurbanı doğurdun
Bu davranışında samimiydin günah bağı olmaksızın
Kaçıp işkenceden onu getirdin Mısır'a
Mısır himayesinde güvenliği, gelenlerin hala

Lübnanlı şair Halîl Mutrân(1872-1949) aşk sembolü olarak betimlediği aşağıdaki şiirinde Hz. Meryem hakkında şunları söylemiştir.

مَرْيَمُ يَا غَرْسَ خَيْرِ كَرْمٍ — مِنْ أُسْرَةٍ كُلُّهَا كِرَامُ

وَيَا فَتَاةً حَكَتْ مُهَاةً — بِكُلِّ حُسْنٍ لَهَا اتِّسَامُ

جَمَالُهَا فِي الظَّلامِ نُورٌ — وَفِي مُحَيَّا الدنَى ابْتِسَامُ

لَوِ الغَرَامُ اصْطَفَى مِثَالاً — لَمَا اصْطَفَى غَيْرَكِ الغَرَامُ

Ey Meryem! Ey en şerefli meyve
Öyle ki tüm ailesi de şereflidir
Ve güneşin anlattığı ey genç kız
Tüm güzelliklerini vasfederek
Güzelliği ki, karanlıktaki bir ışık
Yakınındakileri gülüşüyle selamlayan
Örnek bir aşk seçilecek olsaydı
Senden başka bir sevgili seçilmezdi

Birleşik Arap Emirlikler'den genç şaire Hulûd el-Muallâ "Meryemu/Meryem" isimli şiirinde Hz. Meryem'in yüceliği ve güzelliğinin sembolize edildiği şiirinde şunları söylemektedir(el-Mu`allâ, 1999, 51-52):

من كفِّكِ وُلد المطرُ — Senin avcunda doğdu yağmur
لحظةُ الدفءِ عانقتْنى — Sıcaklık anı sardı beni
واندسَّتْ خلف أصابِعكِ حكايا الأمومة و الحبِّ — Parmaklarının ardına gizlendi annelik ve aşk şiirleri
وَوَلادةِ المسيحِ — Ve Mesih'in doğuşu
احتضَتْنى — Beni bağrına bastın
لمْ أعْرِفْ أنَّ للدنيا أبوابَ مريم — Meğer Meryem'e ait kapıları varmış dünyanın
أو وَجْهاً — Veya Meryem'in yüzünü andıran bir yüzü
كَوجهِ مريم — Meryem: Bulutlardan gönderilen yüz
مريمُ الوجهُ المرسلُ من الغيومِ — Çocukluğunun fincanı eritti acımı
فنجانُ طفولتكِ أذاب وجعِي — Bir çiçek ve bir ay armağan verdin bana
أهديتَنى زهرةً و قمراً — Nasıl da dalıp nihayetlerime
فكيف غصْتِ إلى نهايتي و خلقتِنِي — Yarattın beni.

Filistinli şair Abdurrahîm Ömer(1929-1993) Hz. Meryem'in mücadelesini mitolojik bir varlık olan *İfigenia'ya*[3] benzetmektedir. İfigenia ve Şehrezâd Yunan ve Arap mitolojisine ait iki figür olup, Hz. Meryem'in çektiği çile, uğradıklarına inanılan zulümle özdeşleştirilmiştir. Şair bu durumu şu şekilde ifade etmektedir(Ömer, 1989, 440):

Sabahın yüzü asık	عابس وجه الصباح
Dalganın ve balina feryadı ufuktadır	وصراخ الموج والحيتان في الآفاق
Yaralı yarasını çığlıkla tekrarlamakta	ترجيع استغاثات جريح بالجراح
Olimpia ilahları gebe kadına çeşitli belalar gönderdiler	أنزلت آلهة أألولمب بالحملة أنواع الرزايا
Sabret İfigenia	فاصبري إيفاجينايا
Koru taşıdığını	وافتدي الحملة
Yemek ol, şarap ol	كوني الزاد والخمرا
Hem ılık hem de ateş ol	كوني الدفء والجمرا
Bakire Meryem ol, Şehrezâd ol..	وكوني مريم العذراء، كوني شهرزاد

el-Ahtalu's-Sağîr lakaplı Lübnanlı şair Bişâre el-Hûrî(1890-1964) bu şiirinde güzel vatanı Lübnan'ı betimlerken, hem Hristiyanlık sembolü olan Hz. Meryem'i, hem de İslam sembolü olan Hz. Fatıma'yı şiirinde Lübnan'ın merkezine koyarak O ikisini vatanıyla özdeşleştirmiştir. Şair şöyle demektedir.

لبنـــانُ كـــم للحُســـن فيـــك قصـــيدة	نثـــــرت مباسِمَهـــــا عليهـــــا الأنجـــــمُ
كيـــفَ التفـــتَّ فجـــوهرٌ مُتـــأوّهٌ	تحـــــت الغصـــــون وربـــــوة تتبسّـــــمُ
وطـــنُ الجميـــع علـــى خـــدود رياضـــه	تختـــــال فاطمـــــةٌ وتـــــنعمُ مَـــــريَمُ

Ey Lübnan kaç kaside vardır senin güzelliğin hakkında
Gülücüklerin yayılmaktadır yıldızlar üzerine
Nasıl da toplanırlar imrenen bir mücevher gibi
Ağaçlar altında ve gülümseyen tepelerde

[3] Yunan mitolojisinde; Tanrıça Artemis'in kurban edilmesini emrettiği Agamemnon ve Clytemnestra'nın kızının adıdır.

Herkesin vatanıdır Lübnan bahçelerle sınırlı
Fatıma olarak tasavvur edip Meryem olarak zevk alınan

Cezayirli şair Osmân Levasîf(1951-2018) aşağıdaki şiirinde(Levasîf, 1988, 49) Hz. Meryem'i çok sevdiği vatanı Cezayir'e benzetmiştir. Cezayir'in bağımsızlığı sürecindeki mücadele, şairin perspektifinden Meryem olgusu olarak karşımıza çıkmaktadır. Şair bu durumu şu şekilde betimliyor:

O'nun yemyeşil gözlerine hicret ettim	هاجرت في عيونها الخضراء
Yaralı bir şarkı ve mübtela bir kuş gibi	أغنية جريحة وطائر مغرم
Ve isimlendirdim O'nu iffetli olarak	سميتها العذراء... سميتها مريم
O'nu Meryem olarak isimlendirdim	من زمن أعشقها
O'na âşık olduğumdan beridir	من زمن أعبدها
Ve O'na taptığımdan beri	ولم أزل أغرف من عيونها الضياء
Avuçlamaya devam ettim gözlerindeki ışığı	مخضبا بالدم
Kana bulanmış bir şekilde	

Mısırlı şair `Abdulmu`ti Hicâzî(1935) "es-Seyyide Meryem/Hz. Meryem" isimli şiirinde Hz. Meryem'i burada Filistin'i temsil eden kadın olarak betimlemiştir ve şaire göre aslında tüm Filistinli kadınlar da Meryem gibidir. Şiirindeki "Meryemât/Meryemler" ifadesi bunu teyit etmektedir. Ayrıca şaire göre İsrail'in bitmek tükenmek bilmeyen bu zulmü Meryemlerin direnişi sayesinde son bulacaktır. Şair şöyle demektedir(Hicâzî,1993, 367):

Kimdir isminin üzerine	ومن الذي تغفو عيون المريمات على اسمه
Meryemlerin gözlerini kapatan	إن المعاد غدا إلى أرض السلام
Barış toprağına geldi kıyamet	ومن الذي سيؤمنا في المسجد الأقصى
Kimdir Mescidi Aksa' ya iman edecek	ومن سيسير في شجرة الأغاني و السيوف
Kim yürüyecek şarkı ve kılıçlar ağacına	ومن سيطل من قصر الضيافة في دمشق
Kim zuhur edecek Şam'daki misafir sarayından	يحدث الدنيا ويلحقها ببستان الشام
Haber verip dünyaya, ulaşacak Şam bahçelerinde	ومن الذي سيقيم للفقراء مملكة وتبقى ألف عام
Ve kim kuracak fakirler için	ومن الذي سنعود تحت جناحه لبيوتنا،
Bin yıl sürecek bir devlet	نحيا ونسعد بالحياة
Kimdir kanatları altında evimize döneceğimiz kişi	هذا حصانك شارد في الأفق يبكي
Selamlayıp hayattan mutlu bir biçimde	
Bu senin ufukta ağlayan kaçkın atındır	
Ve şehirler ağlıyor demir kafesler içerisinde	
Topluluklar ağlatıyor seni, dünya karanlık	

والمدائن في حديد الأسر تبكي ..

والصفوف تبكيك والدنيا ظلام.

Lübnanlı şair Halîl Hâvî(1919-1982) vuslat, aşk ve kavuşma sembolü olarak betimlediği Hz. Meryem hakkında şu ifadelere yer vermektedir(Hâvî,2001, 467):

Mübarek olsun at sırtında doğum yapan	وتباركت رحم التي ولدت
Ve doğurduğu halde bakire olan	على ظهر الخيول
Doğurduğu kimse	ولدت وما برحت بتول
Kılıcını ateş kıvılcımlarıyla sulayan bir kahramandır	بطلاً يروّي سيفه
Bu alevin kuvvetinden	لهب الشهاب
Kitabın harfleri parlamaktadır.	من منيع الشهب التي التمعت
Ve alev almaktadır şimşekler	حروفاً في الكتاب
Kâinatın gizli özünden	ومضت بروقاً أحرقت
Yıldızların yaklaştı yörüngeye	عن جوهر الكون الحجاب
Ve açıldı kıpkızıl bir gül	صهرتْ مداراتِ النجومْ
Yutmaktadır karanlık ve bulutları	وتفتّحتْ عن وردة حمراءَ
	تلتهمُ الغياهبَ والغيومْ

Lübnanlı şair Şevkî Bazîğ(1951) bu şiirinde İslam ve Hristiyan teolojisinde tartışılan bir konu olan Hz. İsa'nın çarmıha gerilme meselesi üzerinden anne Hz. Meryem'in çektiği acılara yer vermektedir. Şaire göre Hz. İsa ister çarmıha gerilsin isterse gerilmesin aslolan annenin feryadıdır. Şair de burada Hz. Meryem'in canhıraş feryadını betimlemektedir. Şair bu durumu şu şekilde ifade etmektedir(Bazîğ, 2005, 2/837):

Zeytin ağaçları dallarını çevreledi	يتحلَّقُ الزيتونُ حول جذوعهِ
Meryem'in gözyaşlarını aydınlatmak için	ليضيءَ دمعةَ مريم
Ve küller arkasındaki çığlıklarını	وصراخُها خلفَ الرمادِ،
Ve Meryem'in tepelerde yükselen isteğinin	وسؤالُ مريمَ تعتلي قمماً
Devam eden yankısını	يؤبِّدها الصدى
Her rüzgarda dökülen	ويصبُّها في كل ريحْ
Burada mı Mesih?	هل من مسيحْ
Bir ses cevap veriyor bulutların arasından	

فيردّ صوتٌ من شقوقِ الغيمِ	O'nu çarmıha germediler
ما صلبوهُ	Bilakis çarmıha gerdiler
بل صلبوهُ	O'nu çarmıha germediler
ما صلبوهُ	Hayır gerdiler
بل صلبوه..	Ve sonra dağları etrafını aydınlatır kızıl bir bulut
ثم تضيء أطرافَ الجبالِ غمامةٌ حمراءُ	Yaralı bir gece
تحملُ نعشَهُ الدامي	Kanayan naaşını taşırlar
على غسقٍ جريحْ	

Cezayirli şair Nureddîn Dervîş(1973) aşağıdaki şiirinde rüya ile hayal arası betimlediği Hz. Meryem hakkında şunları dile getirmektedir(Dervîş,2002, 58).

ولدي رأيتك في المنام مسافرا من غير زاد	Evladım seni gördüm rüyamda
ولدي رأيتك في المنام بلا جواد	Azıksız bir yolcu olarak
ولدي رأيت النار تلتهم القبور	Evladım gördüm seni rüyamda bineksiz.
وكنت أشبه بالرماد	Evladım, kabirleri yakan alevleri gördüm
ولدي رأيتك كنت عيسى في المنام	Ben ise küle benziyordum
وكنت مريم	Evladım rüyamda gördüm,
وامتد بي الحلم الغريب	İsa idin rüyamda, Meryem idin
رأيت امرأة يطاردها غريب	Ve sardı beni garip bir rüya
ناديت باسمك .. كنت أصرخ في الشعاب	Tuhaf birinin bir kadını kovaladığını gördüm
وكنت تسمعني ولكن لا تجيب	Seni isminle çağırdım,
من ذا يخّلصها سواك	Sen ise haykırmaktaydın patikalarda
	Beni duymana rağmen cevap vermiyordun
	Senden başka O'nu kim kurtarabilir ki...

Lübnanlı şair İlyas Ebû Şebke(1907-1947) "Seli'l-bedre bi'd-dıyâi'z-zalâmâ/ Sor dolunaya aydınlıktaki karanlığı" isimli şiirinde Hz. Meryem'in çektiği çileyi şu şekilde betimlemektedir(Ebû Şebke, 346).

فَتَـــــوارى يَنـــــامُ في المِـــــوتِ لكِـــــن قَـــــد أَعَـــــدَّ الخُلـــــودَ فيـــــهِ منامـــــا

صَـــــرَخَت مَـــــريمٌ بِقَلـــــبٍ جَـــــريحٍ أَيظُلـــــمٍ قَـــــد نَفَّـــــذوا الإِعـــــداما

جِئـــتَ تـــوحي روحَ السَـــلامِ إِلَـــيهِم مـــا لَهُـــم عَـــزَّزوا بِـــكَ الآثامـــا

يـــا حَبيـــبي إِجعَـــل جُـــروحَ فُـــؤادي حَيـــثُ عيســـى وَمـــريمٌ قَـــد أَقامـــا

Ölüm uykusunu gizlediler fakat
Ölümsüzlüğü uykuda hazırladı
Meryem yaralı bir kalple haykırdı
İdamına hükmettiğiniz zulüm değil mi?
Sen ki; onlara barış getirmiştin
Ne oldu da, suçlarını yücelttiler
Ey sevgilim, kalp yaralarımı taşı
İsa ve Meryem'in yaşadığı yere

Sürrealist şairlerden birisi olan Lübnanlı Unsî el-Hâc(1937-2013)"Evrâku'l-harîf Meryemu'l-Azrâ/ Sonbahar Yaprakları Bakire Meryemdir" isimli şiirinde Hz. Meryem sonbaharda solan yapraklara benzetilmiştir. Şair bu durumu şu şekilde ifade etmektedir(el-Hâc, 1994,160)

أوراق الخريف مريمَ العذراء.
Sonbahar yaprakları gibidir bakire Meryem

كم كُنت أُحسّ ذلك!
Kaç defa hissediyordum bunu

وما كُنت كما قُلت
Dediğin gibi biri değilim

أُسمي هذه الأشياء
Bu varlıkları adlandırıyorum

بل أراها
Hatta görmekteyim onları

وآه كُنت غنيّاً
Ah! Bir zamanlar zengindim

كُلّ ما يلمسني يسحرني
Bana her dokunan büyülerdi beni

كُلّ ما ألمس أسحر
Ve kime dokunsam büyülerdim

ولم أكن أجهل
Cahil biri de değildim

لكنْ لم أكن أعرف
Fakat bilemedim işte

وظننت صُبْحَ يوم من الأيّام أنّني خالد
Ve bir günün sabahında ölümsüz olduğumu zannettim

Filistinli şair İzzeddîn el-Munâsara(1946) "Meryemât/Meryemler" şiirinde isminden de anlaşılacağı üzere Hz. Meryem'i birden fazla şahsiyet olarak değerlendirmektedir. Buna göre Hz. Meryem güzel ve çekici bir kadın, Şam diyarındaki bir çiftçi, vatanını kurtarmak isteyen bir devrimci ve son olarak şehit anası olarak betimlemektedir. Şair şöyle der(el-Munâsara, 2001, 548 ve 751):

صعد البلبل فوق تلاكم مريام
غنّى أغنية العنب الأصفر
فارتعش على باب مغارته الغول
كالبحر، مريم إفريقيا في الفضاءِ،
تمد ذراعاً لوهران،
وراءكِ يختبئون لكي لا يرؤا
مريم إفريقيا لم تطابق بهاء الأصول.
ليست حجراً مريام
مريام البحر الزاهي
البحر الملغوم
مريام نجوم، أجنحةٌ ورسائلُ
وتخوم مريام هدير البحر وهدهده البحر.

Meryem tepelerine bülbül tırmandı
Sarı üzüm şarkıları söylemeye başladı
Titredi mağara kapısındaki gulyabani
Bir deniz gibi, gökteki Afrikalı Meryem
Kollarını uzatıyor Oran'a[4] doğru
Arkanda gizlenmekteler görünmemek için
Ey Afrikalı Meryem uyuşmadı ilkelerin saflığı
Sen bir taş değilsin ey Meryem
Parlak denizin Meryem'i
Deniz mayınlıdır
Meryem bir yıldızdır. Kanatlar ve mektuplar
Meryem yaşamaktadır deniz gürültüsü ve sarsıntısında

Tunuslu şair Hâmid eş-Şâir (1982) "Meryemu'l-ʿazrâ/Bakire Meryem" isimli şiirinde, çevredeki düşmanlara karşı sığınılacak bir kapı olarak gördüğü Meryem'i şu şekilde betimlemektedir.

مـــــن حولنـــــا يـــــا مـــــريم الأعـــــداء في مجـــــرى و مســـــرى عـــــدونا الإعـــــداء

هـــــي جنـــــة الـــــدنيا تطيـــــب ثمارهـــــا و ظلالهـــــا تمتـــــد والأفيـــــاء

Ey Meryem! Çevremizde düşmanlar bulunmakta
Onların rota ve hedefi düşmanlık bulaştırmaktır
Meryem ki; gölgelerine kuş sürüsünün türediği,
Meyvesi hoş olan dünyadaki cennettir

Kaynağını bulamadığım bir şiirde ise Hz. Meryem bir yandan aşk diğer yandan ise vatan ve mücadele sembolü olarak şu şekilde betimlenmiştir.

[4] Cezayirde bir şehir ismi

Ey Meryem!	مريم فأنت الحب والجنون..
Sen ki; aşk ve çılgınlık, öfke ve devrimsin.	والغضب والثورة أنت الوطن والأمان..
Sen ki; huzur ve şefkatsin	الراحة والحنان فأنت مريم..
Sen, Meryem'sin	بيتاً يضمنا وباب نغلقه..
Kapısını kapattığımızda bizi kucaklayan evsin.	

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Bu çalışmada modern Arap şiirinin sembolik figürlerinden birisi olan Hz. Meryem, sembolizm ve metinlerarasılık bağlamında değerlendirilmiştir. Yenidünya düzeni ile birlikte insanoğlu yemesinden içmesine, giyiminden kuşamına ve yaşantısından zevklerine kadar bir takım zorunlu değişikliklere gitmek zorunda kalmıştır. Kimileri kendisini bu yeni hayata adapte etmiş, yeniliğe karşı direnenler ise alternatif çözümler üretmeye çalışmışlardır. Bu durum edebiyata farklı şekillerde yansımıştır. Bunlardan birisi hiç şüphesiz sembolizm ve onun etken unsurlarıdır. Aslında sembolizm hem dünya hem de Arap edebiyatında hep kullanılagelmiş olan edebi enstrümanlardan birisidir. Günümüzdeki sembolizm anlayışında değişen sadece semboller olmuştur. Aynı şekilde metinleraraslık dediğimiz olgu da aslında yeni icat edilmiş bir terim değildir. Klasik Arap ve dünya edebiyatında yüzyıllardır süregelen iktibas kültürünün gömlek değiştirmiş bir halidir. Değişen sadece terimler ve işlevleridir. Bu çalışmada bizi ilgilendiren şey değişen bu dünyada Hz. Meryem'e olan bakış açısının izlemesi ve değerlendirilmesidir. Aradan asırlar geçmiş olmasına rağmen gördüğümüz şey, hem İslam hem de Hristiyan âleminde Hz. Meryem'e olan bakışın hiç değişmeyeceğini hissetmektir.

KAYNAKÇA

Abbâsî, Muhammed Zübeyr. *et-Tenâssu mefhûmuhû ve hataru tatbîkıhî ale'l-Kur'ân*, İslamabad: el-Câmiatu'l-İslâmiyye, 2014.

Aktulum, Kubilay. *Metinlerarası İlişkiler*. Ankara: Öteki Yay., 1999.

Ay, Mahmut. İşarî Tefsirlerde Hz. Meryem. İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 2011, 25, 123-138.

Aydoğdu, Yusuf. Türk Edebiyatında Postmodern Anlatının Serüveni ve Murathan Mungan. Ankara: Sonçağ Yay. 2017.

Aytaç, Gürsel. Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi. 3. Baskı. İstanbul: Say Yayınları, 2013.

Bâtû, `Abdülhamîd. *Dîvânu eşcâni hâza'z-zemân*, Trablus: Dâru'n-neşr meclisi's-sekâfe, 2010.

el-Bustânî, Butros, *Muhîtu'l-muhît*. Beyrut: Mektebetu Lubnân, trs.

Dervîş, Mahmûd. *Limâzâ terekte'l-hısâne vahîda.* Londra: Dâru'r-reyyis li'l-kutubi ve'n-neşr, 1996.

Dervîş, Nureddîn. *Mesâfât*. Cezayir: el-Müessetu'l-vataniyye li'l-funûn, 2002.

Duygu, Zafer. *Nasıralı İsa'nın Erken Dönem Yahudi Literatürüne Yansımaları.* Mukaddime Dergisi 2017, 8(1)

el-Fâhûrî, Hannâ. *el-Câmi' fî târihi'l-edebi'l-'Arabî. el-Edebu'l-hadîs.* Beyrut: Dâru'l-cîl, 2005.

el-Ferâhîdî, el-Halîl b. Ahmed. *Kitâbu'l-ayn.* Beyrut: Dâru'l-kutub'il-ilmiyye, 2003.

el-Feyruzâbâdî, Mecduddîn Muhammed b. Ya`kûb, *el-Kâmûsu'l-muhît*. Beyrut: Müessetü'r-Risâle, 2003.

el-Hâc, Unsî. *Mâzâ sana`te bi'z-zeheb mâzâ fa`alte bi'l-verde*. 2. Baskı. Beyrut: Dâru'l-cedîd, 1994.

Hâfâcî, Abdu'l-Munʿim. *Dirâsâtun fi'l-edebi'l-ʿArabiyyi'l-hadîs ve medârisihî.* Kahire: Mektebetu'l-Ezher, 1974.

Halîl Cibrân, Cibrân. *Dîvân*. Beyrut: Mektebetu'l-hilâl, 1990.

Harman, Ömer Faruk."Meryem", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 29/236-242. Ankara: TDV Yayınları, 1989.

Hâvî, Halîl. *Dîvân*. Beyrut: Dâru'l-`avde, 2001.

Hıfzullâh Vâsıl, `İsâm. *et-Tenâsu'turâsî fi'ş-şi`ri'l-`Arabiyyi'l-mu`âsır*, Amman: Dâr Gaydâ', 2011.

Hicâzî, `Abdulmu`ti. *el-A`malu'l-kâmile*. Kuveyt: Dâr Su`âd es-Sabâh, 1993.

İbn Manzûr, Muhammed b. Mukrim. *Lisânu'l-Arab*. 3. Baskı. Beyrut: Dâr İhyâi't-turâs, 1999.

İbnu'l-Mu`tez, Ebu'l-`Abbâs. *Kitâbu'l-bedî`,* Beyrut: Dâru'l-Cîl, 1990.

İbnu'r-Rûmî, Ali b. Abbâs. *Dîvân*. Beyrut: Mektebetu'l-hadîse, 1987.

Jaffé, Dan. *The Virgin Birth of Jesus in the Talmudic Context: a Philological and Historical Analysis, Laval Théologique et Philosophique.* 68, 3 (Octobre 2012)

el-Kayrevânî, İbn Reşîk, *el-`Umde fi mehâsini'ş-şi`r ve âdâbihî*. Beyrut: Dâru'l-cîl, 1983.

el-Kettânî, Muhammed. *es-Sırâ`u beyne'l-kadîm ve'l-cedîd fi'l-edebi'l-`Arabiyyi'l-hadîs.* Beyrut: Dâru's-sekâfe, 1982.

Landau, Jacob M., *Modern Arap Edebiyatı Tarih*i. çev. Bedrettin Aytaç. Ankara: Gündoğdu yay. 1994,

Lasker Daniel J.. *Mary in Jewish Tradition.* Veritas Porto Alegre, v. 63, n. 1, Jan-Mar. 2018.

Levasîf, Osmân. A`râsu'l-milh, Cezayir: Matba`tu Hûme, 1988.

Luis, Şeyho. *Târihu'l-âdâbi'l-ʿArabiyye*. Beyrut: Dâru'l-meşrik, 1991.

Matar, Ahmed. *Lâfitât 5*, Londra, b.y.y, 1994.

Rifat, Mehmet. *XX. Yüzyılda Dilbilim ve Göstergebilim Kuramları*. 4. Baskı. İstanbul: YKY Yayınları, 2008.

Schäfer, Peter. *Jesus in the Talmud.* New Jersey: Prinseton University Press, 2007.

es-Seyyâb, Bedr Şâkir. *el-A`malu'ş-şi`riyyetu'l-kâmile*. Beyrut: Dâru'l-`avde, 2003.

Usta, İbrahim. *İslam Öncesi Arap Mitolojisi*. Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2015.

Yalar, Mehmet. *Modern Arap Edebiyatına Giriş*. Bursa: Emin Yay. , 2009.

ez-Zeydân, Corcî. *Târîhu âdâbi'l-lüğati'l-ʿArabiyye*. Beyrut: Dâru'l-fikr, 2011.

ez-Zu`bî, Ahmed. *et-Tenâssu nazariyyen ve tatbîkiyyen*. Amman: Müessetü `Ammûn li'n-neşr, 2000.